

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 1 mars 1935 kl. 1 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion angående lämpligheten av att riksdagens ledamöter innehava avlönade uppdrag inom nuvarande eller blivande hel- eller halvstatliga monopol.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 479, har herr *Lithander* hemställt, att riksdagen ville besluta hos regeringen hemställa om utredning huruvida riksdagens ledamöter lämpligen böra innehava avlönade uppdrag inom nuvarande eller blivande hel- eller halvstatliga monopol samt att regeringen under innevarande riksdagsperiod ville inkomma med de förslag, vartill denna utredning giver anledning.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Såsom motionären erinrar har han tidigare vid olika tillfällen inom riksdagen framfört i huvudsak samma önskemål som i den nu föreliggande motionen. I anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 195 och 196 till 1930 års riksdag rörande utövandet av statens tobaksmonopol samt angående partihandeln med rusdrycker påyrkade motionären sålunda bl. a. vidtagandet av sådana åtgärder, att ledamot av riksdagen icke skulle kunna tilldelas annat avlönat uppdrag än revisorsuppdrag inom Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen. Ifrågavarande yrkanden avstyrktes emellertid av bevillningsutskottet, enär något bärande skäl för desamma icke anförts, och vunno ej heller riksdagens bifall. Motionären tog därefter vid 1933 års riksdag åter upp samma fråga till behandling genom motionen II:301. På hemställan av andra kammarens femte tillfälliga utskott föranledde motionen icke till någon andra kammarens åtgärd, men samtidigt godkände dock kammaren ett reservationsvis framfört uttalande från utskottets sida, att utskottet förordade att den utredning rörande de statliga monopolföretagens organisationsformer, som vore avsedd att komma till stånd, måtte bli slutförd inom dåvarande riksdagsperiod samt att vid utredningen även spørsmålet om riksdagsmännens ställning i förhållande till monopolen måtte upptagas till allsidig prövning.

I syfte att belysa den räckvidd, som den föreliggande frågan för närvarande kan anses hava, har utskottet inhämtat vissa upplysningar rörande styrelseledamöter och revisorer i de existerande monopolföretagen, nämligen Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen.

Antalet styrelseledamöter är inom båda de nämnda företagen åtta med fyra suppleanter. Kungl. Maj:t utser fyra ledamöter och två suppleanter; övriga

ledamöter och suppleanter väljas å bolagsstämma. Av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöterna och suppleanterna i Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolens styrelse äro för närvarande en ledamot och båda suppleanterna ledamöter av riksdagen. Vidare tillhör en av de å bolagsstämma valda styrelseledamöterna riksdagen. Inom Aktiebolaget Vin- och Spritcentralens styrelse äro tre av de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna riksdagsmän. Ingen av suppleanterna inom denna styrelse tillhör riksdagen.

Inom båda företagen finnas fem revisorer, av vilka Kungl. Maj:t utser en, riksgäldsfullmäktige tre och preferensaktieägarna å bolagsstämma en. Samtliga de av riksgäldsfullmäktige utsedda revisorerna och revisorssuppleanterna tillhöra riksdagen.

I detta sammanhang må nämnas, att enligt kontrollstyrelsens förordnande sammanlagt sju riksdagsmän äro ordförande i systembolagsstyrelse och fjorton riksdagsmän revisorer vid dylika bolag. Antalet systembolag uppgår för närvarande till 121.

Av de ovan lämnade uppgifterna torde framgå, att riksdagsmän icke för närvarande äro ledamöter av de båda ifrågavarande monopolföretagens styrelser i någon större utsträckning. Av sammanlagt sexton styrelseledamöter i nämnda monopolföretag äro endast fem ledamöter riksdagsmän, och av dem har en valts till ledamot av aktieägarna å bolagsstämma. Givetvis är det av utomordentlig vikt, att uti dessa styrelser insättas personer av erkänd skicklighet och erfarenhet. Utskottet kan dock ej finna, att för uppdraget lämpliga personer böra göras obehöriga på grund av sitt medlemskap av riksdagen. Vid frågans bedömande bör för övrigt enligt utskottets mening skälig hänsyn tagas även till den omständigheten, att de av Kungl. Maj:t utsedda styrelseledamöterna hava att inom bolagens styrelser tillvarataga vissa allmänna intressen, vilket synes kunna motivera, att riksdagen därvid blir representerad.

Det sist sagda gäller givetvis i ännu högre grad beträffande revisionen. Utskottet tillåter sig härutinnan erinra därom, att den nuvarande anordningen med tre av riksgäldsfullmäktige utsedda revisorer tillkommit med utgångspunkt från, bland annat, en av 1922 års riksdag till Kungl. Maj:t gjord framställning angående utredning i vissa avseenden rörande statsrevisionens verksamhet och förutsättningarna för densamma, med vilken framställning bland annat åsyftades frågan om revision av vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse, särskilt Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet och Aktiebolaget Vin- och Spritcentralen. De av riksgäldsfullmäktige utsedda revisorerna kunna således sägas hava till uppgift att utöva riksdagens granskningsrätt. Att riksdagens egna ledamöter under sådana förhållanden beklädas med ifrågavarande revisorsuppdrag finner utskottet för sin del helt naturligt. Vid avgivandet av sina förut nämnda motioner i frågan vid 1930 års riksdag synes även motionären själv hava varit av denna uppfattning.

Det förnämsta skälet för motionären att nu upptaga frågan till ny behand-

ling synes emellertid ej vara de ovan relaterade förhållandena inom nu existerande monopolföretag utan fastmer den omständigheten, att vissa utredningar pågå, som enligt motionären tydligen syfta till fortsatt monopolisering på olika områden. Ett sådant motiv för att nu upptaga den föreliggande frågan till utredning kan emellertid utskottet för sin del icke godkänna. Skulle förslag om inrättandet av nya monopol komma att framläggas, synes det utskottet riktigast, att frågan om riksdagsmännens ställning till dem behandlas i samband med eventuella sådana förslag. Den i nu föreliggande motion åtminstone antydda tanken, att de enskilda riksdagsledamöternas ställningstagande till förslag av här avsedd art skulle kunna bli beroende av möjligheterna att inom nytillskapade monopolföretag erhålla avlönade uppdrag, måste utskottet på det bestämdaste tillbakavisa.

Emellertid lär man med anledning av vissa uttalanden av 1930 års riksdag i samband med behandlingen av de ovannämnda propositionerna nr 195 och 196 kunna förvänta, att vid den utredning rörande de statliga monopolens organisation, som torde komma till stånd, innan de nu gällande avtalen angående utövandet av statens monopol med utgången av år 1936 upphöra att gälla, även spörsmålet om riksdagsmännens ställning till monopolföretagen upptages till prövning. Med hänsyn härtill synes det än mindre påkallat, att riksdagen nu avlåter skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

Utskottet får med stöd av det anförda hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 februari 1935.

På utskottets vägnar:

ELOF LINDBERG.

Närvarande: herrar *Lindberg* i Umeå, *von Seth*, *Landgren*, *Mattsson*, *Falk*, *Gustafsson* i Välsnäs, *Näslund*, *Jonsson* i Haverö,* *Andersson* i Södergård och *Ericsson* i Sörsjön,*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer:

1) av herr *von Seth*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

I den föreliggande motionen har åtminstone antytts tanken, att de enskilda riksdagsledamöternas ställningstagande till förslag rörande inrättandet av nya statliga monopol skulle kunna bli beroende av möjligheterna att inom sådana företag erhålla avlönade uppdrag. Härtill bör framhållas, att det måste strida mot riksdagsmannaupdragets förpliktelser att låta sig påverkas av dylika obehöriga hänsyn.

Syftet med motionen är emellertid värt erkännande. Den berör en fråga av stor betydelse för vårt demokratiska styrelseskick. Emellertid gäller motionens yrkande ett så vagt angivet område, att ett bifall till dess utredningsyrkande enligt utskottets mening icke skulle åstadkomma ett klarläggande av frågan i hela dess vidd. Den ovissa utsikten till att nya statliga monopol komma att inrättas utgör därför ej tillräckliga skäl för en utredning rörande riksdagsmännens ställning till dylika företag. Frågan om politik och förvaltning och om det parlamentariska inflytandet på den statliga affärsverksamheten bör upptagas i ett större sammanhang, varvid de i motionen framförda synpunkterna självfallet böra bli föremål för ingående prövning.

Utskottet får med stöd av det anförda hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

2) av herr *Gustafsson* i Välsnäs, som velat giva utskottets utlåtande följande lydelse:

Spörsmålet angående riksdagsmännens ställning till hel- eller halvstatliga monopol har varit föremål för övervägande i riksdagen senast år 1933. Ut motionen II: 301 vid 1933 års riksdag föreslogs sålunda utredning, huruvida riksdagens ledamöter lämpligen borde beklädas med avlönade uppdrag inom de av riksdagen tillskapade monopolen. På hemställan av andra kammarens femte tillfälliga utskott föranledde motionen icke till någon andra kammarens åtgärd, men samtidigt godkände dock kammaren ett reservationsvis framfört uttalande från utskottets sida, att utskottet förordade att den utredning rörande de statliga monopolföretagens organisationsformer, som vore avsedd att komma till stånd, måtte bli slutförd inom dåvarande riksdagsperiod samt att vid utredningen även spörsmålet om riksdagsmännens ställning i förhållande till monopolen måtte upptagas till allsidig prövning.

Så vitt nu kan bedömas, kommer ifrågavarande spörsmål emellertid icke att bli föremål för omprövning inom överskådlig framtid, därest icke riks-

dagen därtill tager särskilt initiativ. Saken synes utskottet vara av den vikt och betydelse, att riksdagen icke bör undandraga sig att taga detta initiativ.

Det lär er knappast erbjuda några svårigheter att förvärva för monopolföretagens skötsel lämpliga personer, även om dessa helt och hållet måste väljas utanför riksdagsmännens krets. Möjligen kan en eller annan enskild riksdagsman därigenom förorsakas någon olägenhet, men detta synes vara av mindre betydelse gentemot angelägenheten av att riksdagen, som har att besluta både ifråga om monopolens tillkomst och deras upphörande och som bör utöva kontroll över deras skötsel, står helt och hållet fri och obunden gentemot monopolföretagen. Alldeles oavsett vilken inställning man har till nu dryftade planer på att ytterligare monopolisera näringslivet, är det tydligt att dessa planer bidraga till att än mera aktualisera frågan om riksdagsmännens ställning till monopolföretagen.

På grund av det anförda hemställer utskottet,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning huruvida riksdagens ledamöter lämpligen böra innehava avlönade uppdrag inom nuvarande eller blivande hel- eller halvstatliga monopol samt att Kungl. Maj:t under innevarande riksdagsperiod ville inkomma med de förslag, vartill denna utredning giver anledning.
